

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.115:316.74:34

*О. Д. Гринь, старший викладач
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова,
кафедра загальноправових
дисциплін та міжнародного права,
Французький бульвар 24/26, Одеса 65058, Україна.*

ПРАВОВА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОСВІДОМІСТЬ
ОСОБИСТОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Визначено головні фактори, що обумовлюють стан правової культури українського суспільства і правосвідомості пересічних громадян на сучасному етапі розвитку держави і суспільства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *правова культура, правосвідомість, правовий нігілізм, правова держава, громадське суспільство.*

Проблема правосвідомості й правової культури особистості стає найбільш гострою в періоди соціальної трансформації, коли об'єктивно відбувається руйнування більшості інституціональних і нормативних зразків, змінюються цінності, припустимі засоби реалізації соціальних потреб, у суспільстві встановлюються нові правила правової взаємодії, а роль індивідуального поведінкового вибору незмірно зростає.

Суттєвою перешкодою на шляху розбудови правової держави стає правовий нігілізм, який в умовах кризи охопив усі сфери суспільства. У нашій державі він набув нового змісту: дещо змінилася його природа, причини існування, джерела, з яких він походить, форми та способи впливу на суспільне життя. Успішно стримувати поширення правового нігілізму, обмежувати його енергію можна тільки тоді, коли будуть з'ясовані чинники, які його породжують та відтворюють [1, 2].

У юридичній літературі ученими створена певна база для дослідження цієї правової категорії, але спеціального вивчення й аналізу стану цієї правової категорії, її рівня в юридичній практиці, а так само розгляд такої проблеми як «вихолощування» правової культури в Україні досі немає. Недостатньо вивчено і зв'язок між рівнем індивідуальної правової культури і якістю правоохоронної діяльності, як окремих співробітників, так і органів внутрішніх справ у цілому.

Висока практична значущість і недостатня розробленість проблеми змістовного аналізу правосвідомості, правової культури й правового поведіння особистості в суспільстві перехідного типу обумовили необхідність написання даної статті.

Метою даної роботи є спроба проаналізувати зміст правосвідомості та

характер правової культури суспільства й особистості в умовах соціального відновлення українського суспільства.

Правова культура – необхідна умова свідомого здійснення громадянином свого боргу перед суспільством, реалізації своїх цивільних прав і свобод. Опосередкування людьми прав, свобод і обов'язків у поведінці й діяльності сприяє подоланню відсталих поглядів, девіантної поведінки громадян, запобіганню випадків свавілля й насильства над особистістю. Науково обгрунтовані правові уявлення народу є передумовами зміцнення законності й правопорядку, без чого неможливо побудувати громадянське суспільство і правову державу.

Очевидно, що правова культура особистості або індивідуума не може існувати у відриві від правосвідомості. У сучасному розумінні правосвідомість визначається як об'єктивна реальність, що виникає при наявності суб'єктивної реакції людей на правові норми. Тому правосвідомість є нерозривним супутником права, ефективним регулятором відносин людей, наділених волею і свідомістю. Саме у сфері психологічних реакцій право здійснює провідні принципи своєї соціальної сутності – гуманізм, справедливість, формальну рівність усіх суб'єктів правовідносин [2, 125].

Аналіз численних юридичних індикаторів і соціально-психологічних аспектів дозволяє обгрунтувати визначення правової поведінки особистості як соціально важливої з погляду цілей суспільного розвитку, що перебуває під актуальним або потенційним контролем свідомості та волі суб'єктів, передбаченої нормами формального права і підконтрольної державі, що гарантує його правомірні форми й карас на основі законів протиправні вчинки.

Для багатьох громадян України характерним є низький рівень і навіть повна відсутність правової культури, що виявляється у всіх сферах громадського життя. Це стосується і юридичної безграмотності громадян, і скептично-байдужого ставлення до закону, заперечення його цінності, і недотримання нормативно-правових актів. Особливу тривогу викликають перераховані вище прояви в людей, покликаних, у силу своєї професії, тим або іншим способом «стояти на стражі законності», або у фахівців, незаконні дії яких несуть загрозу життю й здоров'ю інших громадян.

Правові знання й особистість співробітників органів внутрішніх справ піддані деформації також через певний період професійної діяльності, що неодмінно відбивається на правосвідомості частини суспільства, що складається з тих осіб, які самі покликані прищеплювати правову культуру. У результаті, співробітники правоохоронних та інших державних органів, рівень правосвідомості й правової культури яких знижений, впливають і на правосвідомість і правову культуру іншої частини суспільства, що призводить до ефекту, зворотному запланованому.

Сучасний законодавчий процес покликаний забезпечити формування системи норм, що заохочують правомірне поведіння всіх суспільних (у тому числі економічних, адміністративних і політичних) суб'єктів, які вступають у прями або опосередковані правовідносини, характеризується нераціональністю:

- 1) тимчасовим характером законодавчих рішень, розрахованих на короткочасний історичний термін дії,
- 2) необгрунтованістю ідей «саморегуляції» суб'єктів права, для яких

не сформовані повноцінні правила взаємодії через запізниле прийняття законодавчих рішень,

3) затвердженою практикою, політичного, економічного й адміністративного лобювання законодавства,

4) ігноруванням вимог суспільної експертизи безлічі нових законів як одного з механізмів їхньої легітимізації. У цих умовах складаються невизначені, заплутані й суперечливі вимоги до правової культури суб'єктів правовідносин, що відбивається в амбівалентності сучасної громадської правосвідомості.

Найбільш негативною установкою масової української правосвідомості є правовий нігілізм, у якому тісно переплетені права неіформованість, скептичні стереотипи й упередження, зневіра в праві й законі. Факторами, що підтримують нігілістичні настанови особистості, є відсутність національної правової ідеології, архетипічні характеристики української правосвідомості, адміністративний нігілізм і загальна інституціональна несформованість соціально-правової системи в сучасній Україні.

Держава, як основний суб'єкт, що формує право, сьогодні перебуває в настільки ж амбівалентному стані, як і інші громадські організації й інститути – її важливі функції не завжди збігаються з латентними; механізми соціального захисту і правоохорони пробуксовують, тому до діяльності держави люди ставляться не так критично, як довірливо.

Цей аспект необхідно враховувати при аналізі правосвідомості та правової культури українців, оскільки недовіра й опозиційність до політики держави є найважливішим джерелом неправомірного поведіння і численних соціальних девіацій. Нова правова культура не може бути відверто нав'язана, – вона виникне тільки в результаті усвідомленого прийняття нової системи цінностей більшістю населення, зацікавленого в тому, щоб підтримувати демократичні правові стандарти, забезпечувати гуманістичні правила гуртожитку і власний соціально-правовий захист.

Література

1. Осика І.В. *Правова культура у формуванні правової, соціальної держави. Автореферат дисертації к.ю.н.* – Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2004. 23 с./
2. Носков В., Кальянов А., Сфросиніна О. *Правосвідомість у соціально-політичному розвитку людини // Політичний менеджмент.* – 2005. – № 5 (14). 220 с.

О. Д. Гринь

*Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова,
кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар 24/26, Одесса 65058, Украина*

ПРАВОВАЯ КУЛЬТУРА ОБЩЕСТВА И ПРАВОСОЗНАНИЕ ЛИЧНОСТИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

РЕЗЮМЕ

В статье подано определение правовой культуры и правосознания как одного из элементов правовой культуры. Описываются, анализируются главные факторы пониженой правовой культуры общества и индивидуального правосознания.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *правовая культура, правосознание, правовой нигилизм, правовое государство, гражданское общество.*